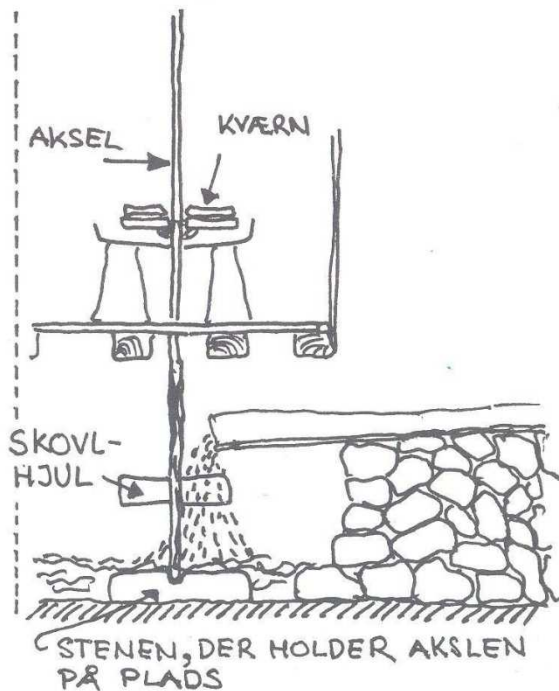

Skvatmøllen

Egnehistorisk Nyt nr. 29 - 1978 - udgives af Egnehistorisk Forening i Gundsø

SKVATMØLLEN

PRIMITIVE VANDMØLLER

Med de mange vandløb gennem vor kommune, må der også have været mange vandmøller - eller vandhjul, som det hed i forrige århundrede.

Ved Værebros Skolehjem har foreningen påvist fundamentet til en vandmølle. I forvejen vidste vi, at der havde været en vandmølle, men ikke nøjagtigt hvor den havde ligget.

I kommunens østligste udkant lå Hove vandmølle. Og der må have været mange flere.

Den ældste type vandmølle, som blev brugt til at male korn på, var den såkaldte "skvatmølle".

Skvatmøllen havde en lodretstående aksel, hvorpå der var anbragt et sæt skovle, som vandet fra åen skvattede ned på, og derved bragtes akslen til at rotere. Øverst på akslen sad et par små møllesten med en diame-

ter på 30 - 40 cm. Over åen var der sikkert bygget et lille skur, og nede i åen lå en større sten med en fordybning i midten, så akslen blev, hvor den skulle være.

Der er meget få spor af skvatmøller, og foreningen har ikke kendskab til nogen her i kommunen. Og dog - vi kan gætte os til steder, hvor der må have ligget skvatmøller.

Der er fundet en kværnsten ved Slæggerup, og denne sten kan stamme fra en skvatmølle. Der har efter al sandsynlighed ligget en skvatmølle i Hove å, i nærheden af vejen mellem Østrup og Veksø. Dronning Margrethes sten ved hovedvej A6 er måske en skvatmølles bundsten. Stenen er fundet lige i nærheden af, hvor den nu kan ses, og der ligger også en lille å lige ved siden af - eller rettere lå, for afvandingen af de små søer lidt nord for Margretheskolen er lagt i rør.

Det var meget små mængder vand, der skulle til for at dreje en skvatmølles små møllesten, og da der efter al sandsynlighed siden oldtiden og langt op i historisk tid har været mange skvatmøller i brug, må der være steder, hvor spor af en skvatmølle kan konstateres.

Og hvad skal du så se efter ?

I åens sider vil der være sten, der sikrede det lille møllehus. Sten i siden af en å kan dog også stamme fra en forstærkning af åbrinken, så kreaturer kunne drikke i åen uden at skride ud i vandet - desuden kan stenene stamme fra et vadested eller en gammel træbro. Alle tre ting er lige spændende at få registreret så lad os endelig vide, hvis du ser noget.

På det sted, hvor skvatmøllen eventuelt har ligget, er åen

Skvatmøllen

Egnehistorisk Nyt nr. 29 - 1978 - udgives af Egnehistorisk Forening i Gundsø

selv i dag ret smal, og der er eller har været mindst 1 meter høje brinker på stedet. I modstrømsretningen har der været mulighed for at samle noget vand i en slags sø, så der også kunne males korn efter en tør sommer.

På selve åbrinken vil der eventuelt ligge større sten, som stammer fra en nutidig årensning.

Kværnstene fra skvatmøllen er runde, ca 30 - 40 cm i diameter og de 3 - 5 cm tykke. I midten af stenen er der et hul.

Stenene er af granit, der er gråligt glinsende og i stenens flader kan man se nogle mørke-røde partikler, som er lidt hårdere end granitten, og derfor stikker lidt op over granittens flade. Disse røde sten er halvædelsten, og betegnes som industrigranater, fordi de bruges til meget fint slibepapir.

Både fra jernalderen og fra den tidlige middelalder kendes disse typer kværnsten, men normalt regner man med, at de kun har været brugt på en gård.

M E N H U S K !

Inden du går ud og leder efter skvatmøller skal du have tilladelse fra gårdejeren til at gå ind over markerne - og en anden ting - du må passe på, at der ikke er jagt på området.

Finder du spor, der måske er af skvatmølle, så lad endelig være med at grave. For det første er det forbudt at grave i oldtidsminder, medmindre tilladelse fra et museum foreligger. For det andet kan du som delvis ukyndig ødelægge vigtige spor i jordlagene.

Ring til arkæologigruppen eller til folkemindegruppen, hvis du ser spor af gamle vandmøller.

